

ENRIC PRAT DE LA RIBA

Els Prat eren una família de remences establerta a Bigues, que treballaven la terra i feien de ferrer. El nom de Prat Ferrer devia venir d'això. L'amor de les coses pairals féu regirar a l'Enric els vells papers escampats per arques, lleixes i calaixeres i no va parar fins a seguir per més de quatre-cents anys, d'una generació a l'altra, el viure obscur i tenaç dels seus, quan al segle xv l'Abat de l'Estany els absolia de tots els mals usos.

«De manera, diu en un article de la *Revista Jurídica de Catalunya*, que la terra que nodria la meua família i havia nodrit els meus passats, era terra de pagesia de remença.» Més avall parla dels seus passats «que com a remences van aixecar-hi les cases en què encara avui s'aixopluguen les famílies de masovers, que per mi, descendent d'un llinatge de remences, les conresen». Quan els Prat s'establiren en la casa que hi ha damunt del torrent varen prendre el nom de Prat de la Riba. Però cap a l'any 1844 hi entraren lladres i feriren de mort l'avi del fundador de l'INSTITUT. L'àvia abandonà la casa i ja el seu fill Esteve només es deia Prat. Era un modest menestral que vivia de les petites rendes, que es casà amb una noia, Maria, del Sarrà de Sant Quirze Safaja, i va tenir cinc fills : el més gran es deia Valentí, el segon fou l'Enric, després venien dues noies, i el més petit de tots, Josep, encara viu.

Aquest fou l'humil origen del fundador, nascut el dia 29 de novembre del 1870 a la casa de Castellterçol, on havia anat a viure la família poc temps abans. El doctor Padrós, que en morir els va deixar aquesta casa; els Magarins, carters, i els Rosseres, campaners de Bigues, emparentats amb els Prat, eren propietaris de terres que tot s'ho havien de ben menester. Quan l'Enric es va fer sabedor dels seus orígens va reprendre el nom Prat de la Riba del seu llinatge.

Si tots els elements ancestrals del seu caràcter s'havien format per centenars d'anys en el treball directe de la terra, la ciutat vella el fiblà amb l'aroma dels seus humors. Cap al 1881 se l'enduia a Barcelona (ben arregladet i amb una gorra amb llaços) un amic de la família, En Josep Carner, propietari del Cafè de la Riera de Sant Joan, cantonada del car-

rer de l'Infern. El noi sabia fer-se estimar i va continuar vivint amb el matrimoni Carner (l'oncle i la tia, com els deia sempre, encara que no els era res) durant tots els seus estudis fins que va casar-se.

Anà a estudi al Col·legi de Sant Miquel, on el Director deia que de nois aplicats com aquell no n'hi havia, i a l'any 1882 començà el batxillerat. Fou un bon estudiant, tant a l'Institut com a la Universitat; havia après taquigrafia amb En Balari que a tots ens ensenyava a metoditzar el nostre treball amb la presa de paperetes, entre tirada i tirada d'*El Criterio*, de Balmes, que ens dictava per fer pràctiques del sistema Garriga; i era modest, bon minyó, morigerat, però cremava per dins d'un foc lent que l'arborava i no el consumia.

En aquell temps tots els joves patriotes érem romàntics i fèiem versos. En Prat sembla que preferia la poesia lírica. El seu romanticisme esclatà en un amor pur que va esbravar-se en quimeres. El seu pare era un d'aquests originals que hi havia a cada poble, membre de la Unió Catalanista, i el fill va començar d'hora a llegir *La Renaixença* amb passió d'ànima. En la *Historia de España*, de Víctor Gebhart, i en els llibres de Víctor Balaguer va aprendre què eren els remences i la complanta elegíaca de Catalunya. Però el seu seny de pagès va fixar-se, a l'atzar de les més diverses lectures, quan el positivisme de Taine i de Le Play li desvetllaren la consciència del caràcter propi.

En Prat era catòlic creient i practicant, d'aqueixa fe total que és com un ambient espiritual en les famílies de muntanya. Passava el rosari, confessava, combregava. Enmig del tragit vertiginós dels seus períodes de lluita, ensenyava el catecisme als seus fills i prenia cura directa de llur educació religiosa. La seguretat de la seva convicció li permetia no témer el contagi d'altres sentiments; el seu amic més íntim en la Universitat fou l'Albert Bastardas, de tradició familiar republicana.

En el seu ideal de la vida pública, Catalunya va acabar per eliminar tots els altres objectius possibles. A casa, la seva concepció era patriarcal, basada en l'amor de l'esposa, la veneració dels passats, únic rastre de paganisme a la Fustel de Coulanges, i l'ambició d'una descendència nombrosa, com cantava En Joan Maragall en les seves poesies. I abrigant-ho tot i penetrant-ho tot, la fe tranquil·la en les creences catòliques.

En el curs de 1893-94 es llicencià en Dret civil i canònic i guanyà el premi extraordinari de Llicenciatura. Després féu el Doctorat a Madrid amb una tesi que fou més tard la Introducció de la seva obra *La Ley Jurídica de la Industria*. Amb el seu treball en la Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona, en l'Acadèmia de Jurisprudència i de Legislació i en la *Revista Jurídica de Catalunya*, i amb la publicació de l'opuscle titulat *Los Jurados Mixtos para dirimir las diferencias entre patronos y obreros y para prevenir y remediar las huelgas*, resta

assenyalat allò que hauria pogut ésser la vida estudiant de Prat de la Ribà si la vocació patriòtica no l'hagués destinat «a aplicar — com ell diu en el pròleg de l'obra *Regionalisme i Federalisme*, d'En Lluís Duran i Ventosa — les idees que elaborem, i a elaborar-les tot vivint-les, tot lluitant en plena febre de combat, sempre al carrer i a la plaça pública, com els homes de les democràcies hel·lèniques».

A l'any 1904 va casar-se a la capella del Sarrà (casa pairal de la seva àvia) amb Na Josepa Dachs, neboda del seu protector, i ja així posat, i resolta definitivament la seva vocació, no estarà més que per la seva empresa de restauració patriòtica. Ni començarà més llibres, ni tractarà d'exercir la professió, ni estarà per viatges, ni el distrauran els espectacles, ni escoltarà els requeriments de l'art, ni deixarà endarrera recances per les obres o els projectes abandonats, ni voldrà altra vida que aquella preparada pel seu destí. L'esposa i quatre fills endolciren les poques hores de repòs que li deixava el seu maldar polític.

Hi ha en la vida pública d'En Prat de la Ribà un primer període romàntic en el qual, a través dels lirismes i de les aspiracions difuses, es va solant una visió positiva, real, adequada al poble, posada a to amb les concepcions científiques de l'època. Odes, *Bases de Manresa*, retorn de l'Edat mitjana, *La Renaixença*, Centre Escolar Catalanista, Lliga de Catalunya, *Compendi de Doctrina Catalanista*, *Compendi d'Història de Catalunya*, *Missatge al Rei dels Hel·lens*, fórmules, obres escrites, incorporacions, crides per rompre l'anonimitat de quatre-cents anys obscurs de pagesia! Però entremig del brogit esclata un discurs: *La nació com a subjecte de Dret natural*. Després la idea es precisa i es transforma en visió transcendental de la realitat. En Prat de la Ribà dona a l'Ateneu Barcelonès l'any 1897 la seva conferència sobre *El fet de la nacionalitat catalana*.

La fermentació ideal havia arribat a solar-se prou per a determinar el canvi d'actitud que obriria el segon període en la vida pública d'En Prat. Aquell jove de tímida aparença, de passió continguda, sense cap aptitud per a l'agitació espectacular, que reaccionava contra els atacs exteriors tornant-se vermell com si anés a esclatar, amb continència que li provenia més del domini de si mateix que de l'encongiment, havia de menester una forta sotragada per a passar de l'estudi en la soledat a l'aiguabarreig de la lluita amb els contactes impurs i les giragonses i les claudicacions transitòries que imposen un tacte, un oportunisme i una fidelitat a l'ideal, de vegades massa llunyà, que no tots els cors són prou fermes per a controlar sense súbits i mortals defalliments.

El món de coses que aquell romanticisme idealista bescantava, en precisar-se massa la contradicció, va adonar-se del perill i va atacar. Amb motiu de la campanya feta per En Prat de la Ribà a *La Renaixença*

en defensa del seu *Missatge al Rei dels Hel·lens*, el diari fou suspès, i processat el seu autor pel Govern de Cánovas del Castillo. Aviat es va marcar el començament del segon període de la vida d'En Prat : separat de *La Renaixença* es posà a la forja de l'instrument polític per a la restauració catalana.

L'instrument no fou creat de primer antuvi. Calia abandonar els illusos somniadors de quimeres, contraure compromisos amb grups que ja tenien una organització en doina i que aviat resultaren esclaus d'una existència rònega passada, reduir l'ideal per fer-lo cabre en una bandera de combat. En dos o tres anys de pernatat allí estava ja el diari : *La Veu de Catalunya*, dirigit per ell; el partit polític s'havia performat en la Lliga Regionalista.

Quan ja tot començava a endegar-se, un funest accident va estar a punt de costar-li la vida. Les garanties constitucionals estaven suspeses a Barcelona, quan l'Autoritat militar, per la simple publicació d'un solt a *La Veu de Catalunya*, traduït sense comentari de *L'Indépendant*, de Perpinyà, sobre els vinyaters del migdia de França, processà com a director En Prat, i l'home d'estudi fou tancat a la presó el dia 2 d'abril del 1902. La primera impressió fou d'estupor : ell, l'home d'ordre, el conservador catòlic, el pacífic investigador d'arxius i biblioteques, a la presó repugnant del carrer d'Amàlia!

Pocs dies després era posat en llibertat. Però la sotragada moral, la repugnància física, trobaren la còrpora gairebé exhausta pel cansament d'aquell treball obscur, anònim, realitzat amb tenaç perfídia en la redacció d'articles i manifestos, en la intervenció constant que no deixava passar res sense visurar, per la redacció i l'orientació de *La Veu*. La malaltia de Bassetow, contreta a la presó, va agreujar-se de tal manera, que sense gaires esperances de guariment era dut aquella tardor (1902) al Sanatori de Durtol (Auvèrnia).

Aquesta vegada la joventut va poder més que el mal. De retorn a la pàtria, torna a submergir-se en el treball obscur de l'orientació política en la Lliga i en la Direcció del diari (gener del 1904). Amb puny vigorós ho censura tot i, si per cas cal, esmena tothom. El 1905 Barcelona l'elegeix diputat provincial; l'endemà de l'assalt a *La Veu* (25 de novembre) publica l'article *Serenitat* : «deixeu a la llei allò que només pot fer la llei». En esclatar l'alçament de la Solidaritat, ell diu en el programa del Tívoli allò que per primera vegada volen plegats tots els catalans.

El segon període de la vida pública d'En Prat de la Riba és acabat, la preparació per a l'acció política està llesta. Va a començar el tercer període : la realització. El 24 d'abril del 1907, els diputats solidaris l'elegeixen President de la Diputació provincial de Barcelona. Només la mort vindrà a interrompre deu anys més tard l'obra creadora

que ell pròpiament governa i dirigeix. Les institucions que sorgeixen, les ordinacions que es publiquen, les obres que es fan, són degudes gairebé sempre a homes del propi partit, o de fora del seu partit, però ell ha triat els homes. Molts poden reivindicar la glòria del treball directe, perquè l'empresa és de tots els catalans. Però ell empunya l'arjau, ell selecciona els col·laboradors, ell diu què s'ha de fer primer, i què s'ha de deixar de banda, ell marca el ritme i fixa i limita els objectius i assenyala a cada hora la seva possibilitat.

A poc a poc aquella tasca ordenadora l'absorbeix. No deixa mai del tot el treball periodístic, però a l'últim és més aviat rector que director. Tots l'hem vist llegir les galerades dels articles sense deixar la presidència d'un Consell, o d'una Junta o d'un Comitè, perquè aquestes sessions seguien d'un cap de dia a l'altre com els cadups d'una sènia en marxa. No se'l veia mai al teatre, ni al concert, ni a l'exposició de pintures, i si alguna excepció es produïa, l'escapada no era un goig, era un acte. De dia a la tasca estimada, de nits a casa, els dies de festa amb la família.

La Diputació de Barcelona fou convertida en formidable instrument d'acció cultural. Però el camp de la seva acció era limitat, i fins com a corporació administrativa no s'adeia amb les possibilitats d'integració catalana que la Solidaritat havia fet evidents. Aleshores es va aprofitar la presentació pel Govern Maura d'un projecte d'administració local, que permetia les Mancomunitats de Municipis, per a introduir unes Mancomunitats provincials que havien de permetre la reunió dels catalans sota un govern local únic. La idea féu el seu camí, i quan a l'últim (18 de desembre del 1913) un Decret autoritzava la constitució de la Mancomunitat de Catalunya. En Prat de la Riba va ésser elegit President, càrrec que li fou renovat fins a la seva mort.

La llengua catalana, la cultura en tots els seus graus i manifestacions, les obres públiques, el foment de la producció agrícola i pecuària, l'endegament del crèdit municipal, la compenetració cada dia més íntima dels dispersos serveis provincials, foren treballats en l'enclusa de la Mancomunitat de Catalunya per En Prat de la Riba. En els moments solemnes de la vida pública catalana ressonava la seva veu, algunes vegades a donar als seus una orientació política, altres vegades per exercir l'autoritat de la seva magistratura a davant de tots els catalans.

Ell va comprendre de seguida el valor simbòlic que tenia la reivindicació d'aquell edifici de la vella Audiència que fou ocupat per la Diputació (1907) quan s'acabà el Palau de Justícia. Aviat, escombrades les runes, escatides les parets, destruïdes les construccions parasitàries, reunides la part gòtica amb la del Renaixement, el conjunt no va ésser ni una Audiència ni una Diputació provincial, ni tan sols una Mancomunitat, perquè la restauració del cos va dur en el nom la rememoració

de la idea : en vida d'En Prat de la Riba l'edifici ja va rebre el nom de Palau de la Generalitat.

L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS fou creat pocs mesos després d'ésser elegit En Prat de la Riba President de la Diputació (1907), i des del començament de la seva actuació no va deixar mai d'ajudar-lo i de sostenir-lo, amb el seu seny i la seva autoritat, ni d'ocupar-se a proveir-lo d'elements de vida. La disposició reglamentària que feia convocar el President de la Diputació per a les sessions de l'INSTITUT en les quals s'havien d'aprovar despeses, era complerta per ell amb daler amorós i vigilant. A Prat de la Riba escau, doncs, més que a ningú, el nom de fundador de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. Quan va comprendre que l'obra no sols era bona, sinó que calia completar-la, va dur a la Diputació l'acord (1911) d'afegir tretze membres més a l'INSTITUT i de dividir-lo en les tres Seccions, encara existents, d'Arqueologia i Història, Ciències i Filologia. Ja poc temps abans de morir, ell que sempre ens havia presidit, va acceptar humilment el nomenament de membre de la Secció de Ciències.

Pel maig del 1917 fou elegit per segona vegada President de la Mancomunitat de Catalunya, però estant malalt a Sitges envià als diputats un document (*Als Diputats de la Mancomunitat de Catalunya*) que, juntament amb el manifest publicat a *La Veu* el 15 de juny (*Els parlamentaris regionalistes al país*), havien d'ésser les seves darreres obres. En el primer parlava del període de consagració de la Mancomunitat, de com Catalunya necessitava funcions d'Estat, anticipacions d'una època de plenitud que no havia de veure. La malaltia de Bessedow, que ell havia estudiat prou bé, es reproduïa, i comprenia clarament que anava a morir, però la tragèdia de la mort als 46 anys, quan veia a punt de triomfar l'ideal pel qual havia sospirat i batallat tota la vida, es tornava en ell resignació serena per obra de la seva fe (Si encara sóc precís a Catalunya, no em moriré; si la meva obra és ja completa i Déu em crida, deixaré tranquil la terra).

El dia 15 de juny tornà de Sitges a Barcelona, però de seguida anà a ajocar-se a Castellterçol en la mateixa casa on havia nascut. Encara es féu explicar com havia anat l'Assemblea de Parlamentaris, però pocs dies després es va veure que la fi s'acostava, que ja no hi havia res a fer. No es parlava de res més a tot Catalunya i, com que el desenllaç es retardava, l'emoció anava en augment de dia en dia amb la majesttat i amb la malenconia d'una posta autumnal. El dia 1.^r d'agost moria, i l'endemà les seves despulles eren tornades a Barcelona i exposades en el Palau de la Generalitat que ell havia fet restaurar.